

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ

Εκκλησίες του Παλαϊκύθρου

του Ανδρέα Σ. Παπαβαρνάβα

Το Παλαϊκύθρο είναι χωριό απότοκο του βασιλείου των Χύτρων, που κατοικείτο από Έλληνες μετανάστες από το 1400 π.Χ. Οι κάτοικοι των Χύτρων πίστευαν στους δώδεκα θεούς του Ολύμπου.

Το 45 μ.Χ. όταν οι Απόστολοι Παύλος και Βαρνάβας επισκέφθηκαν την Κύπρο και δίδαξαν το Χριστιανισμό, πέρασαν και από το βασίλειο των Χύτρων. Οι κάτοικοί του ήταν από τους πρώτους Κυπρίους που εγκατέλειψαν την παλαιά τους θρησκεία και ασπάστηκαν το Χριστιανισμό. Τους τόπους λατρείας των θεών τους τους κατέστρεψαν ή τους μετέτρεψαν σε Χριστιανικούς ναούς. Αρκετοί Χριστιανικοί ναοί ήταν διάσπαρτοι σ' ολόκλη-

ρο το τότε μεγάλο και πλούσιο βασίλειο των Χύτρων.

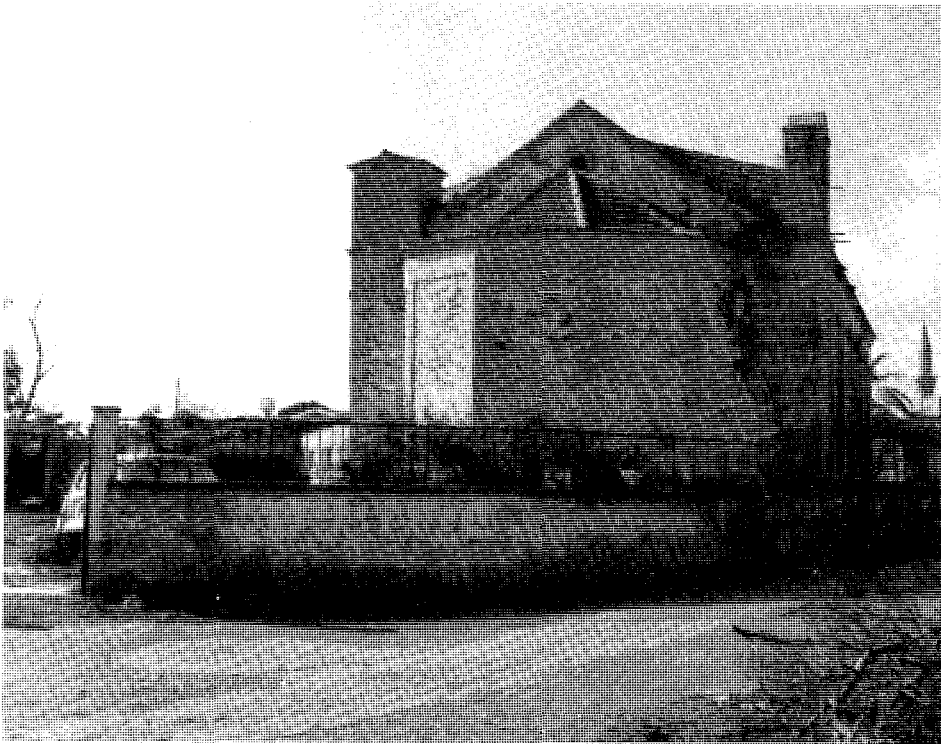
Με την οριστική καταστροφή και διάλυση του βασιλείου των Χύτρων, το 912 μ.Χ. από τους Άραβες επιδρομείς και ύστερα με την ίδρυση των διαφόρων χωριών της περιοχής Κυθρέας, το 914 στα Νότια των Χύτρων ιδρύθηκε η πολιτεία των παλαιών Χύτρων, το Παλαϊκύθρο. Και εδώ θα υπήρχαν αρκετές εκκλησίες που καταστράφηκαν από τους Σαρακηνούς, διασώθηκαν όμως τα ερείπια μερικών όπως της εκκλησίας της Αγ. Μαρίνας στα Ανατολικά του Παλαϊκύθρου, στη περιοχή Μαζέρκα. Γ' αυτήν ο Περισιάνης γράφει: «Ανατολικώς δε του χωρίου, περί την 1/2

ώραν είδαμεν μόνον τον ιερόν χώρον ον κατελάμβανε αρχαία εκκλησία της Αγ. Μαρίας, όστις διατηρείται ακαλλιέργητος. Περί τας 100 υάρδας βορείως της θέσεως ταύτης κείται τρίγωνο ακαλλιέργητο «Μεζάρ Γερί» καλούμενο, ήτοι νεκροταφείο, όπερ οι περίοικοι θεωρούσιν ως πολύ αρχαίο. Εν άλλη θέση «Κιζίλ Γερί» καλούμενη, περί τας 300 υάρδας δυτικώς του Νεκροταφείου τούτου, ευρέθησαν πρό τίνων χρόνων ερείπια αρχαίων κτιρίων. Εν τη περιοχή ταύτη αναμφιβόλως έκειτο πόλις εις ην η Αγ. Μαρίνα ανήκει» και συνεχίζει:» ...επί γηλόφου τινός νοτίως του Παλαικύθρου σώζονται ερείπια αρχαίας εκκλησίας της Αγ. Άννης». Την Αγ. Άννα οι κάτοικοι την έλεγαν και Αγ. Μαύρην, γιατί τη φαντάζονταν γεροδεμένη, όμορφη και μελαχροινή. Σ' αυτό το χώρο κατέφευγαν οι χριστιανοί για να θεραπευθούν από τον

ελώδη πυρετό. Σ' αυτή την περιοχή, όπου συνεχώς ανάβλυζαν νερά, λέγεται ότι ήταν η πρώτη πηγή του Κεφαλόβρυσου Κυθρέας. Σκάβοντας όμως οι κάτοικοι για να βρουν περισσότερο νερό που να ικανοποιεί τις ανάγκες τους και για άρδευση και προχωρώντας συνεχώς προς τα βόρεια, έφθασαν βορείως της Κυθρέας όπου βρήκαν την πραγματική πηγή του Κεφαλόβρυσου.

Στην περιοχή Νοτίως του Παλαικύθρου υπήρχαν πάντοτε λιμνάζοντα νερά που ήταν εστία κουνουπιών, με αποτέλεσμα η περιοχή να μαστίζεται από τη φοβερή αρρώστεια, τον ελώδη πυρετό. Επιστεύετο δε πως η Αγ. Άννα, που τα ερείπια της εκκλησίας της σώζονταν σ' αυτή την περιοχή, ήταν θαυματουργός Αγία για τη θεραπεία του ελώδους πυρετού.

Περί τα 300 μέτρα βορείως της εκκλησίας της Αγ. Άνας βρίσκονταν τα ερείπια άλλης εκκλησίας, την οποία κατέστρεψαν οι Σαρακηνοί. Στα ερείπια της έκτισαν οι κάτοικοι, μετά το 914, νέα εκκλησία που την αφιέρωσαν στην Αγ. Αικατερίνη, η οποία ήταν η μετέπειτα Επισκοπή της περιοχής ως το 1222 μ.Χ. Κατά τον Περισιάνη, ο Ιωάννης, μαθητής και βιογράφος του Επιφανίου, την περιοχή την περιγράφει ως «...οικτρά πόλιν περί τα 25 μίλια της Σαλαμίνας απέχουσα. Η Επισκοπή αυτή ήτο μία των κατά το 1222 μ.Χ., βία καταργηθεισών. Η οικτρά πόλιν για την οποία μιλά ο μαθητής του Επιφανίου αναμ-

φιβόλως είναι το νυν Παλαίκυθρο όπου σώζονται έτι και νυν τα ερείπια της αρχαίας Βυζαντινής εκκλησίας καταστραφείσης υπό των Αράβων μεταξύ 862 και 915». Αλλού γράφει: «Όθεν οι εναπομείναντες μετά την καταστροφή της πόλεως και Επισκοπής αυτών κάτοικοι ανίδρυσαν την νυν κωμόπολιν Κυθρέα, δώσαντες αυτή το αρχαίον όνομα της πόλεως των, αλλ' εν τω μεταξύ οι κάτοικοι του πεδινού τμήματος της Επισκοπής ταύτης ανίδρυσαν μέγαν βυζαντινόν ναόν εν τη νυν θέσει του Παλαίκυθρου και ανεβίωσεν ούτω η Επισκοπή Χύτρων».

Σ' άλλο σημείο ο Περισιάνης γράφει: «Το χωριό Παλαίκυθρο το επισκεφθήκαμε δύο φορές, στις 6 Ιανουαρίου και στις 13 Φεβρουαρίου 1910, και εξετάσαμε τα αρχαία μνημεία που βρίσκονται εδώ. Στα νότια κράσπεδα του χωριού παρατηρήσαμε σειρά τάφων που συλήθηκαν επί Τουρκοκρατίας...» Για την εκκλησία της Αγ. Αικατερίνης σημειώνει: «Ο Επίσκοπος Δημητριανός επαναγαγών εις τη γενέτειρα το ποίμνιόν του και ευρών την πόλιν κατερειπωμένη, εφρόντισε να το εγκαταστήσει στη θέση της κωμοπόλεως Κυθρέας. Ούτος δε ως Μητρόπολη του εκρησιμοποίησε την πιο κοντά στο χωριό κειμένη μεγάλη και ωραία εκκλησία μιας από τις συνοικίες της μεγάλης πόλεως των Χύτρων, που τώρα ονομάζεται Παλαίκυθρο. Στη Νότια γωνιά της εκκλησίας του χωριού ίσταται μέρος του Νότιου κολοσσαίου τοίχου μετά Ανατολικού τμήματος των συναφών εξαρτημάτων και μέρος της νότιας κόγχης του ιερού μεγάλου Βυζαντινού ναού. Κατά την εν τω χωρίω σωζομένη παράδοση το ναό τούτον κατέσχαν οι Τούρκοι κατά το 1570 -71 μετατρέψαντες αυτόν εις Τουρκικό

τέμενος, αφού έθεσαν πυρ και κατέστρεψαν τα έπιπλα και όσας εικόνες οι Χριστιανοί δεν ηδυνήθησαν να διάσωσι εκ της μανίας του παμφάγου πυρός. Το κτίριο προϊόντος του χρόνου κατέρρευσε. Όταν στις 6 Ιανουαρίου 1910 επισκεφθήκαμε το χώρο, επεστήθη η προσοχή μας υπό του συνοδού φίλου Βαρνάβα Χ" Δημητρίου, διδασκάλου του χωριού, εις τινά θραύσματα σανίδων και εις μίαν πελεκητήν πέτρα. Εξετάσαντες την πέτρα, παρετηρήσαμε μέρος ζωηράς εγχρώμου τοιχογραφίας, δι' αμμοκονίας κατεσκευασμένης, κατά την αρχαία βυζαντινή μέθοδο. Θεωρήσαντες τούτο ως σπουδαία μαρτυρία της αρχαιότητας της εκκλησίας, φροντίσαμεν όπως, τόσο τα θραύσματα των πυρποληθεισών αγίων εικόνων, όσο και η πέτρα η φέρουσα την τοιχογραφία μετακομισθώσιν εις το Μουσείο της Κύπρου και χαιρόμεν ότι ηδυνήθημεν να περισώσωμεν έστω και τα

μικρά και ασήμαντα ταύτα τεκμήρια της αρχαίας αίγλης του ναού εκείνου χάριν της ιστορίας της πατρίδας μας...»

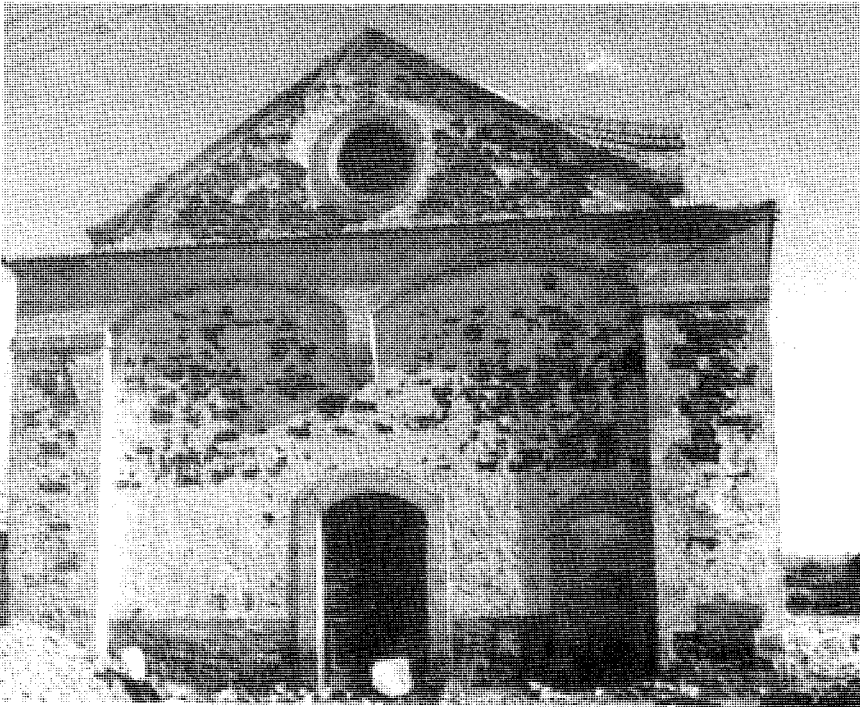
Μερικά χρόνια μετά την καταστροφή και κατάσχεση του ιερού ναού της Αγ. Αικατερίνης από τους Τούρκους, το 1571, όταν η αγριότητα των κατακτητών κατασίγασε κάπως, οι λίγοι χριστιανοί κάτοικοι του Παλαικύθρου, κατόπιν άδειας των Τούρκων αγάδων και πασάδων, έκτισαν μικρή και πλίνθινη εκκλησία στο κέντρο του χωριού και την αφιέρωσαν στον Αγ. Σωτήριο. Στην εκκλησία μετέφεραν τις ημικατεστραμμένες εικόνες που ανέσυραν από τα ερείπια της εκκλησίας της Αγ. Αικατερίνης. Πότε και πως καταστράφηκε αυτή η εκκλησία δεν έχουμε ακριβή στοιχεία και το μόνο που ξέρουμε είναι πως σώζονταν τα θεμέλια της στην αυλή της κατοικίας του κ. Μιχάλη Παπαναστασίου.

Αργότερα , περί τα 500 μέτρα Ν. Ανατολικά του Αγ. Σωτηρίου, έκτισαν οι Χριστιανοί άλλη μικρή και πλίνθινη εκκλησία και την αφιέρωσαν στον Αγ. Γεώργιο. Περνούν τα χρόνια και φθάνουμε στο έτος 1878, που οι Τούρκοι πώλησαν την Κύπρο στους Άγγλους. Από τότε η ζωή των Χριστιανών άρχισε να αλλάζει.

Η καταπίεση των κατοίκων από τους πασάδες γίνεται κάπως υποφερτή. Οι χριστιανοί ανακουφίζονται. Μπορούν να εργασθούν και να αποκτήσουν δική τους περιουσία. Και επειδή η γη του Παλαικύθρου είναι αρκετά εύφορη, Χριστιανοί από άλλα χωριά της Κύπρου μετοικούν εδώ. Οι Χριστιανοί πληθαίνουν είναι και θρησκευόμενοι. Κάθε Κυριακή και μεγάλη γιορτή τρέχουν στην εκκλησία να προσευχηθούν και να ευχαριστήσουν το Θεό, γιατί κάποια ελπίδα και κάποιο

φως ελευθερίας φαίνεται να πλησιάζει. Η εκκλησία όμως είναι μικρή και δεν τους χωράει. Εν τω μεταξύ οι πλίνθινοι τοίχοι της εκκλησίας άρχισαν να φθείρονται. Οι κάτοικοι αποφασίζουν να κτίσουν καινούρια και μεγαλύτερη εκκλησία.

Έτσι το 1895 κατεδάφισαν την εκκλησία του Αγ. Γεωργίου και στη θέση της άρχισαν το κτίσιμο μεγάλης πετρόκτιστης εκκλησίας. Κουβαλούσαν με τις καμήλες πέτρες από τα χαλάσματα της εκκλησίας της Αγ. Αικατερίνης. Οι εργασίες προχωρούσαν πολύ αργά, γιατί δεν είχαν τα απαιτούμενα χρήματα. Είχαν μόνο εξήντα πέντε λίρες που πήραν από την πώληση ενός χωραφιού που ανήκε στην εκκλησία. Μάζευαν και μερικά χρήματα το καλοκαίρι, την εποχή τη σοδειάς, κάμνοντας ζητειά (έρανο). Δηλαδή 3-5 άνδρες και γυναίκες μαζί, γύριζαν όλα τα σπήτια του χω-

ριού με γαϊδούρια και όλοι οι χριστιανοί πρόσφεραν σιτάρι ή κριθάρι ή ό,τι άλλο γέννημα είχαν. Ό,τι μάζευαν το πωλούσαν και με τα χρήματα που έπαιρναν συνέχισαν το κτίσιμο της εκκλησίας. Όσοι δεν είχαν υλικά αγαθά να δώσουν πρόσφεραν εργασία αμισθί στο κτίσιμο της εκκλησίας.

Ύστερα από πολλές δυσκολίες αποπερατώθηκε το κτίσιμο της εκκλησίας το 1906 και οι χριστιανοί την αφιέρωσαν στην Παναγία τη Γαλακτοτροφούσα. Γιατί όμως οι χριστιανοί την αφιέρωσαν στην Παναγία;

Στο χρονικό διάστημα που κτιζόταν η εκκλησία μια κοπέλλα πέθανε στην γέννα της και η γερόντισσα μητέρα της ανέλαβε την περιποίηση και το ανάγιωμα του βρέφους. Τι να προσφέρει όμως για φαγητό; Πού θα βρει μητρικό γάλα; Το έσφιγγε η γιαγιά στην αγκαλιά της και το νανούριζε ίσως κοιμηθεί. Το βρέφος όλο και έκλαιγε και σιωπούσε όταν η γιαγιά του πρόσφερε το μαστό της. Το βρέφος βύζαινε το χωρίς γάλα μαστό οπότε πάλι άρχιζε το κλάμα.

Και προσευχόταν και παρακαλούσε η γιαγιά: «Βοήθα Παναγία μου να κατεβάσω γάλα να μη χάσω και την εγγονή μου. Αρκεί που έχασα την κόρη μου». Και ω του θαύματος! Σιγά σιγά η γερόντισσα κατέβασε γάλα. Το βρέφος θήλασε και αποκοιμήθηκε.

Η γερόντισσα δεν πίστευε στα μάτια της. Ψαχουλεύει τους μαστούς της και βλέπει πως έχουν γάλα. Βάζει το αποκοιμισμένο βρέφος στο ψάθινο κρεβατάκι του και γονατίζει και ευχαριστεί την Παναγία για το θαύμα της. Τρέχει στη γειτονιά χαρούμενη και αναγγέλλει στις γειτόνισσες το απίστευτο γεγονός. Όλες οι γυναίκες γονατίζουν, δοξάζουν και ευχαριστούν το Θεό και την Παναγία για το θαύμα της. Η γιαγιά ανάγιωσε την εγγονή της και τη βάφτισε Μαρία. Λόγω αυτού του θαύ-

ματος οι χωριανοί αφιέρωσαν την καινούρια τους εκκλησία στην Παναγία τη Γαλακτοτροφούσα ή Παναγία Γαλατούσα.

Ενθουσιασμένοι οι Χριστιανοί κατάκλυζαν κάθε Κυριακή και μεγάλη γιορτή τη γυμνή από σκεύη εκκλησία τους, για να ευχρισθήσουν το Θεό για ό,τι πέτυχαν και να τον παρακαλέσουν να ανατείλουν ακόμη καλύτερες μέρες για τη σκλαβωμένη πατρίδα.

Με τον καιρό πράγματι ανατέλουν καλύτερες μέρες. Το 1924 η Κύπρος ανακηρύσσεται Αγγλική αποικία. Σταματούν τελείως οι καταπιέσεις των αγάδων. Οι χριστιανοί εργάζονται σκληρά αλλά για δικό τους λογαριασμό. Τα ημερομίσθια είναι πολύ χαμηλά. Όμως με χίλιες δυο οικονομίες αποκτούν δικά τους χωράφια. Αγοράζουν σε πολύ χαμηλές τιμές χωράφια από τους Τούρκους αγάδες και μπέηδες. Γίνονται γεωργοί, κτηνοτρόφοι, τεχνίτες. Έχουν κάποια εισοδήματα τώρα. Γι' αυτό ενδιαφέρονται να έχει και η εκκλησία τους ό,τι χρειάζεται. Με δωρεές κάνουν στασίδια, εικόνες, κάνουν ιερά άμφια, καντήλια, μανουάλια, προσκυνητάρι και ό,τι χρειάζεται η εκκλησία.

Η κ. Θεοδώρα Χ'Μιχαήλ Οικονομίδου αναλαμβάνει όλα τα έξοδα για το μύρωμα της εκκλησίας το 1946. Ο εξωραϊσμός της συνεχίζεται. Όμως το εικονοστάσιο που της χάρισαν όταν κτίστηκε η εκκλησία είναι πολύ παλαιό, χωρίς κανένα σκάλισμα και σε μερικούς τόπους άρχισε να φθείρεται. Εν τω μεταξύ η εκκλησία έχει έσοδα από το δίσκο που περιφέρεται κάθε Κυριακή και οι εκκλησιαζόμενοι ρίχνουν τον οβολό τους ως και έσοδα από τις γιορτές, τα μνημόσυνα, τα βαφτίσια, την καθιερωμένη ζητεία κάθε καλοκαίρι, την εποχή της σοδειάς και άλλα. Η εκκλησία καλύπτει τα έξοδά της. Πληρώνει τον ιερέα, το νεωκόρο, τους ψάλτες, κάνει μικρές επιδιορθώσεις της εκκλησίας, του περιτεκίσματος,

άσπρισμα της εκκλησίας, βάψιμο των θυρών και παραθύρων και έχει και μερικές οικονομίες. Γι' αυτό η εκκλησιαστική Επιτροπή αποφασίζει να κάμει καινούριο σκαλιστό εικονοστάσιο.

Για την κατασκευή του εικονοστασίου ο ξυλογλύπτης κ. Κώστας Χρ. Ταλιαδώρας από τη Χρυσίδα Κυθρέας γράφει: «Η εκκλησιαστική επιτροπή του Ιερού Ναού Παναγίας Γαλατούσας Παλαικύθρου το 1950 ζήτησε προσφορές για την κατασκευή του εικονοστασίου της εκκλησίας. Δέχθηκαν σχέδια και προσφορές από εμένα ως και από άλλους τεχνίτες. Η επιτροπή ενέκρινε τα δικά μου σχέδια και προσφορά και κατόπιν εγκρίσεως της Ιεράς Αρχιεπισκοπής ανέλαβα την κατασκευή του εικονοστασίου στην τιμή των τριακοσίων τριάντα λιρών.

Το εικονοστάσιο αποτελείτο από τρεις στάσεις. Μια στάση στο κάτω μέρος, όπου ήταν οι θέσεις για οκτώ εικόνες ως και δυο στάσεις στο πάνω μέρος η μια στάση για εικόνες των Αποστόλων και Αγίων και η άλλη στάση για εικόνες διαφόρων εορτών. Το εικονοστάσιο που έχει φάρδος 759 πόντων είναι εξολοκλήρου από ξύλο καρυδιάς και είναι ολόκληρο σκαλιστό.

Για την κατασκευή του εργαζόμουν δυο χρόνια. Πλήρωσα για την ξυλεία και άλλα έξοδα το ποσό των ογδόντα λιρών και μου έμειναν για ημερομίσθια οι διακόσιες πενήντα λίρες.

Θυμάμαι εκκλησιαστική Επιτροπή ήταν ο αιδ. Παπαγεώργιος Αθανασίου, Πρόεδρος και ο κ. Ανδρέας Παπαβαρνάβας ταμίας. Οι άλλοι ήταν ο κ. Αντώνης Βαρνάβας, ο κ. Νίκος Ιωάννου. Είχαμε μεταξύ μας πλήρη συνεργασία και κατανόηση και τόσοσιν εγώ όσοσιν και αυτοί ως και όλη η κοινότητα με τη λήξη της εργασίας ήμαστε απόλυτα ευχαριστημένοι. Γι' αυτό, ένα χρόνο μετά τη λήξη

της εργασίας αυτής, δυο ευσεβείς Χριστιανοί Παλαικυθρίτες ο μ. Βαρνάβας Παπαναστασίου και ο μ. Γιάγκος Οικονομίδης μου ανέθεσαν και κατασκεύασα δυο θροινιά που μπήκαν δίπλα στο εικονοστάσιο, ένα στα δεξιά και ένα στα αριστερά. Η αξία τους ήταν τριάντα πέντε λίρες το καθένα και πληρώθηκα από τους ως άνω δωρητές. Επίσης το 1962 η εκκλησιαστική επιτροπή μου παρήγγειλε και έκαμα το προσκυνητάρι, που έγινε και αυτό σύμφωνα με τα σχέδια του εικονοστασίου, για το ποσό των διακοσίων λιρών. Το ποσόν αυτό θυμάμαι το πληρώθηκα από εισφορές των κατοίκων κατόπιν εράνου που διενήργησε στην κοινότητα η Εκκλησιαστική Επιτροπή. Το προσκυνητάρι τοποθετήθηκε σχεδόν στο μέσον της εκκλησίας».

Όπως προαναφέραμε, το 1570-71 οι Τούρκοι εκαψαν και κατάστρεψαν την εκκλησία της Αγ. Αικατερίνης ως και τις εικόνες και τα έπιπλα της, οι χριστιανοί όμως κατόρθωσαν να περισώσουν μερικές εικόνες, τις οποίες έβαλαν στην εκκλησία του Αγ. Σωτηρίου και του Αγ. Γεωργίου που έκτισαν αργότερα και το 1906 στην καινούρια πετρόκτιστη εκκλησία της Παναγίας της Γαλακτοτροφούσας.

Γι' αυτές τις εικόνες ο Περισιάνης γράφει... «πληροφορηθήκαμε περί υπάρχουσιν αρχαίας εικόνας της Παναγίας (που βρέθηκε στα ερείπια της Αγ. Αικατερίνης) με την επωνυμία «Γαλακτοτροφούσα». Για να εξακριβώσωμε εάν η μνημονευομένη εικόνα τυγχάνει να είναι στην εκκλησία Παλαικύθρου, πήγαμε επί τόπου την ημέρα των Θεοφανείων, στις 6 Ιανουαρίου 1910, και χαίρομεν γιατί η επίσκεψή μας δεν απέβη άκαρπος.

Μετά τη θεία λειτουργία εξήτασα όλασ τις εικόνες που ήταν στο εικονοστάσιο και στις γωνιές της εκκλησίας εγκαταλειμμένες από πολλάχρονια, παλαιές εικόνες και τις βρήκα σκονισμένες και σε κακή κατάσταση.

Αφού τις καθάρισα, διέκρινα τους εικονιζόμενους Αγίους μετά επιγραφών, οι περισσότερες κεκολοβωμένες, σε αρχαία βυζαντινή γραφή.

Μεταξύ των κειμηλίων αυτών παρετήρησα εικόνα μήκους 43 εκατ. και πλάτους 23 εκατ. σχεδόν παντελώς εφθαρμένη εκτός των χρυσών στεφάνων τριών Αγίων και ίχνος δυο δέλτων που έφεραν μακράν επιγραφήν σε μικρά ωραία γράμματα στην αρχαία Βυζαντινή γραφή. Στο κέντρο της σανίδας υπάρχει μικρά τρίγωνος οπή όπου βρίσκεται τοποθετημένο τρίγωνο θραύσμα παχείας υάλου βαθέος κυανού χρώματος. Στη σανίδα σώζεται λεπτό στρώμα κονιάματος από ασβέστη όπου ζωγραφήθηκαν οι τρεις εικόνες (Αυτή την εικόνα την έστειλε ο Πατριάρχης Αντιοχείας Ιγνάτιος στην εκκλησία του Παλαικύθρου (1324-1359) να τη λιτανεύουν για να σταματήσει η επιδρομή ακριδών).

Εκτός αυτής της εικόνας ήταν και τα εξής κειμήλια σ' αυτή την εκκλησία «Η ΒΑΪΦΟΡΟΣ» με τη Βυζαντινή επιγραφή Η ΒΑΪΦΟΡΟΣ (ΛΟΓΚΙΝ) ΙΕΡΕΟΣ.

Μικρά Θεοτόκος «Η ΓΑΛΑΚΤΟΤΡΟΦΟΥΣΑ»...

Μικρά εικόνα σπασμένη σε δυο κομμάτια και συγκρατούμενη με σιδηρούν ήλον (καρφή) που βρίσκεται στο κέντρο. Είναι ημικατεστραμμένη. Αυτή η εικόνα είναι του Αγ. Δημητρίου, φέρει μακράν επιγραφήν, δυστυχώς πολύ αποσπασματική, σε βυζαντινή γραφή, αλλά και πολύ δύσκολο να αναγνωστεί.

Εικόνα του Αγ. Σπυριδώνος με την επιγραφή Ο ΑΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ και κατω +ΔΕΗΣΙΣ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕ(Ο) ΜΟΡΦΟ.

Μεγάλη εικόνα της Θεομήτορος, αρχαίας Βυζαντινής τέχνης πολύ καλά διατηρημένη. Ήτο εγκαταλελειμμένη στη γωνία της εκκλησίας και τη εισηγήσει μας οι χωριανοί την

τοποθέτησαν έξω στο εικονοστάσιο. Αυτή φέρει την επιγραφή ΜΡΟΥ και άνωθεν του Χριστού ΙC ΧC και ... Σ' αυτή την εικόνα εφαρμόσθηκε η αρχαία και ασφαλής μέθοδος της ζωγραφικής. Δηλαδή επεκολλάτο στη σανίδα χονδροπάνι, σ' αυτό επεχρίετο λεπτό στρώμα ασβέστου (αμμοκονίας) και πάνω σ' αυτή εκτελείτο η ζωγραφιά σε ζωηρά χρυσά, μελανά και ερυθρά χρώματα που διατηρούνταν επ' άπειρον.

Εικόνα του Ιωάννη του Προδρόμου.

Ωραιότατη ζωγραφισμένη εικόνα του Αγ. Γεωργίου πάνω στο εικονοστάσιο, ουχί όμως αρχαιοτάτη ως οι προηγούμενες. Το όνομα του Αγίου είναι σε Βυζαντινή γραφή.

Στην πάνω δεξιά γωνιά της εικόνας επιφάνεται ο Ιησούς Χριστός δεικνύων με το δεξί του χέρι, την κεφαλή του Αγ. Γεωργίου και με το αριστερό κρατών πίνακα με τη Βυζαντινή γραφή «Χαίρε εν εκείνη τη ημέρα».

Κάτωθεν του Χριστού παρίσταται η Ιερουσαλήμ. Υπό τους πόδας του ίππου και τη λόγχη του Αγ. Γεωργίου ασπάζει ο Δράκων πλυσίον της κεφαλής του οποίου ίσταται η Βασιλόπαις. Ο Αγ. Γεώργιος φέρει όπισθεν του έφιππον νεαρά μορφή (του υιού του ηγεμόνος) που κρατά στο δεξί χέρι υδρίαν και στο αριστερό σάπωνα εντός δοχείου.

Εκτός των αρχαίων εικόνων είδαμε και αρχαία βιβλία ως Αι Θείαι Λειτουργίαι των Αγ. Πατέρων ημών Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Βασιλείου του Μεγάλου και Γρηγορίου του Θεολόγου εκδοθέν εν Ενετία το 1795.

Λειτουργικό με τις λειτουργίες των τριών Φωστήρων της Οικουμένης που εκδόθηκε στην Ενετία το 1714 «παρά Αντωνίω τω Βυρτόλι». Στο εξώφυλλο υπάρχει χειρόγραφος σημείωση (1729 επί Ναθαναήλ Κύπρου). Η σημείωση αναφέρεται ως εικάζομεν εις τη

δωρέα του βιβλίου στην εκκλησία του Παλαικύθρου.

Τριώδιο. Ενετίσι παρά Ανδρέα τω Ιουλιανώ ακρβ=1682. Μηνιαίο του Νοεμβρίου. Ενετίσι παρά Ανδρέα τω Ιουλιανώ 1684».

Εκτός των ως άνω αρχαίων εικόνων και εκκλησιαστικών βιβλίων, ως προανάφερα, την εκκλησία μας την κοσμούσαν το ξυλόγλυπτο εικονοστάσι, τα θροινιά και το προσκυνητάρι, που αρκετές εκκλησιαστικές επιτροπές όταν θα έκαμναν εικονοστάσιο για την εκκλησία τους έρχονταν να δουν το σχέδιο και να κάμουν κάτι παρόμοιο.

Εξαιρετικής τεχνικής και ομορφιάς ήταν και η Αγ. Τράπεζα. Η κατασκευή και το σχέδιο της ήταν μεταξύ των ελαχίστων στην Κύπρο. Ήταν εξ ολοκλήρου από μάρμαρο. Στηριζόταν σε μια μαρμάρινη κολώνα. Στις 4 γωνίες της βάσης υπήρχαν 4 σκαλιστές κολώνες μαρμάρινες που υποβάσταζαν τον επίσης σκαλιστό μαρμάρινο θόλο της Αγ. Τράπεζας.

Πολλοί πιστοί επισκέπτονταν την εκκλησία μας για να προσκυνήσουν αλλά και για να δουν και θαυμάσουν τόσο το εικονοστάσι όσο και την Αγ. Τράπεζα.

Πλούσια πεκκλησία μας σε ασημένα και επίχρυσα ιερά σκεύη. Το ίδιο και σε καντήλια που άναβαν τόσο την ώρα της λειτουργίας όσο και τη νύκτα στην Αγ. Τράπεζα και μπροστά στις εικόνες του εικονοστασίου, γιατί κάθε απόγευμα ο νεωκόρος ή ο ιερέας πήγαιναν στην εκκλησία να βάλουν λάδι και να ανάψουν τα καντήλια.

Πολλά από τα χρυσά και ασημένα αφιερώματα (καρδιές, μαστοί, χέρια, πόδια, παιδάκια και άλλα) καρφισωμένα στις κεντημένες ποδιές, και αυτές αφιερώματα των πιστών, που κρέμονταν μπροστά στην εικόνα της Παναγίας. Αυτά τα αφιερώματα προέρχονταν τόσο από χριστιανικές όσο και από τούρκισσες του Παλαικύθρου, του Νέου Χωρίου και της Ομορφίτας που όταν γεννούσαν και δεν είχαν γάλα έστελλαν τα αφιερώματά τους

στην Παναγία και την παρακαλούσαν να κάμει το θαύμα της, να τις βοηθήσει η Γαλακτούσα να κατεβάσουν γάλα για το παιδί τους. Η Παναγία που ευλαβικά προσκυνούσαν αλλά δεν έτυχε να δουν το πρόσωπό της, την εικόνα της ολόκληρη, γιατί η εικόνα ήταν σκεπασμένη με τις ποδιές, ολόκληρη, εκτός του μέρους που προσκυνούσαν οι χριστιανοί.

Ο ζωγράφος που ζωγράφισε την εικόνα επενόησε την Παναγία να κάθεται σε θρόνο, να φέρει χρυσό φωτοστέφανο τόσο η ίδια όσο και ο Χριστός, να βαστά το Βρέφος στη δεξιά της αγκάλη και Αυτό να βαστά με το αριστερό του χεράκι το μαστό της μητέρας του. Γι' αυτό η εικόνα ήταν πάντοτε, σκεπασμένη με ποδιές, γιατί εθεωρείτο αμαρτία να βλέπουν οι πιστοί το μαστό της Παναγίας.

Την εικόνα της Παναγίας της Γαλακτούσας την αποθανάτισε κατ' ευτυχή συγκυρία η δρ Μαρία Παρασκευοπούλου. Η δρ Μαρία Παρασκευοπούλου επισκέφθηκε την εκκλησία μας στις 2 Φεβρουαρίου 1972 και φωτογράφησε την εικόνα της Παναγίας για σκοπούς δικής της μελέτης. Όταν τελευταίως το πληροφορηθήκαμε, την πλησιάσαμε, ευχαρίστως μας έδωσε τη φωτογραφία και σήμερα όλοι οι Παλαικυθρίτες έχουν στο σπίτι τους τη φωτογραφία της εικόνας της Παναγίας.

Πλούσια η εκκλησία μας. Πυκνό το εκκλησιασμό της κάθε Κυριακή και μεγάλη γιορτή, κυρίως από γυναίκες, που με κατάνυξη προσεύχονται, παρακολουθούν τη Θεία Λειτουργία και καμαρώνουν τους καλλίφωνους ψάλτες τους και το γέρο ιερέα, τον Παπαγεώργιο, που παρά το προχωρημένο της ηλικίας του, (πλησίαζε τα 80) διατηρούσε την καθαρή προφορά και τη μελωδική φωνή του.

Μικρή όμως η εκκλησία για να χωρέσει στον εσπερινό της 1ης του Φεβράρη και στη Λειτουργία στις 2 του Φεβράρη, ημέρα της

Υπαπαντής του Χριστού και πανήγυρης του χωριού, τους τόσους προσκυνητές που έτρεχαν απ' όλα τα περίχωρα να φέρουν τα αφιερώματά τους ή να κάμουν τη γιορτή της Παναγίας ή απλώς να προσκυνήσουν και ευχαριστήσουν την Παναγία και να την παρακαλέσουν να είναι βοηθός και προστάτης τους.

Δεκαπέντε Αυγούστου 1974. Ημέρα του δεύτερου γύρου της τουρκικής εισβολής. Ημέρα της Κοιμήσεως της Θεοτόκου. Οι εγκλωβισμένοι Παλαικυθρίτες και αρκετοί στρατιώτες και έφεδροι που πολεμούσαν στο μέτωπο της Μιας Μηλιάς και αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν, απελπισμένοι, με την αγωνία και το φόβο ζωγραφισμένο στο πρόσωπό τους ζητούν παρηγοριά και καταφύγιο στην εκκλησία της Παναγίας.

Ο σεβάσιμος ιερέας με μάτια δακρυσμένα, με φωνή τρεμάμενη, τελεί την τελευταία του λειτουργία. Παρακαλεί την Παναγία να φυλάει τους Χριστιανούς, να βοηθήσει να παρέλθει ο επερχόμενος κίνδυνος...

Σε λίγο 1500 περίπου έξαλλοι Τούρκοι στρατιώτες εισβάλλουν στο χωριό, τρέχουν, αλαλάζουν, πυροβολούν. Το κακό δεν άργησε να πλακώσει το χωριό.

Σήμερα η εκκλησία της Παναγίας είναι εντελώς γυμνή. Ούτε εικόνες, ούτε εικονοστάσι, ούτε ιερά σκεύη, ούτε καντήλια, ούτε ιερά βιβλία, ούτε στασίδια, ούτε και η Αγ. Τράπεζα. Οι Τούρκοι κατακτητές άρπαζαν το κάθε τι. Κατάστρεψαν τα πάντα.

Μόνο το προσκυνητάρι των γυναικών σωζόταν, ως τις αρχές του Απρίλη του 1991, όπως είδαμε από φωτογραφίες που εξασφαλίσουμε από ξένους που επισκέφθηκαν το χωριό μας. Αυτοί κατάφεραν να μπουν μέσα στην εκκλησία, να φωτογραφίσουν το εσωτερικό της (σε κανένα δεν επιτρέπουν οι Τούρκοι να φωτογραφίσει το εσωτερικό των εκκλη-